



Václav Jurečka, Martin Macháček
a kolektiv

Makroekonomie

4., aktualizované a rozšířené vydání



- Makroekonomie a její význam
- Produkt ekonomiky
- Inflace a nezaměstnanost
- Peníze, banky, měnová politika
- Státní rozpočet a fiskální politika
- Ekonomický růst a cyklus
- Zahraniční vazby ekonomiky, platební bilance a měnové kurzy
- Úloha vlády v tržní ekonomice



Makroekonomie

4., aktualizované a rozšířené vydání



Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc., prof. Ing. Martin Macháček, Ph.D. a kolektiv

Makroekonomie

4., aktualizované a rozšířené vydání

Knih je monografie

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 8876. publikaci

Autorský kolektiv:

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc. (vedoucí autorského kolektivu) – kapitoly 1, 2, 6, 7, 10, 11, 17 (kromě 17.2)
Prof. Ing. Martin Macháček, Ph.D. – kapitoly 9, 12, 13
Ing. Karel Hlaváček, Ph.D. – kapitoly 15, 16
Ing. Ivana Jánošíková, Ph.D. – kapitoly 8, 14
Ing. Irena Paličková, Ph.D. – kapitola 17.2
Ing. Lenka Spáčilová, Ph.D. – kapitola 4
Ing. Tomáš Wroblowský, Ph.D. – kapitoly 3, 5

Odborní recenzenti:

Prof. Ing. Stanislav Šaroch, Ph.D., Fakulta mezinárodních vztahů VŠE v Praze
Prof. Ing. Milan Žák, CSc., Vysoká škola ekonomie a managementu Praha

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

Odpovědný redaktor Petr Somogyi
Sazba Jan Šístek
Obálka Zdeněk Dušek
Počet stran 384
Čtvrté vydání, Praha 2023
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2023

ISBN 978-80-271-6943-6 (ePub)
ISBN 978-80-271-6942-9 (pdf)
ISBN 978-80-271-3635-3 (print)

Obsah

Úvodní slovo recenzentů	11
O autorech	12
Úvodem	15
1. Seznámení s makroekonomií	17
1.1 Seznámení s makroekonomií	18
1.2 Neoklasická a keynesovská makroekonomie – rozpor, který vás bude provázet	20
1.2.1 Neoklasická ekonomie	20
1.2.2 Keynesovská ekonomie	21
1.2.3 Další vývoj kontroverze mezi neoklasickou a keynesovskou teorií	21
1.3 Makroekonomie a hospodářské krize	23
Část A Produkt ekonomiky – jeho měření a determinace	
2. Produkt ekonomiky a jeho měření	26
2.1 Makroekonomické agregáty	26
2.2 Nominální a reálný produkt	29
2.3 Metody výpočtu hrubého domácího produktu	30
2.3.1 Výdajová metoda	30
2.3.2 Důchodová (příjmová) metoda	33
2.3.3 Produkční (výrobní) metoda	35
2.4 Rozdíl mezi „domácím“ a „národním“ produktem	35
2.5 Některá omezení při výpočtu makroekonomických agregátů	37
2.6 Alternativní ukazatele	41
2.7 Ekonomická síla a ekonomická úroveň země	42
2.8 Osobní a disponibilní důchod domácností	43
2.8.1 Osobní důchod	43
2.8.2 Disponibilní důchod	43
3. Výdajový model s multiplifikátorem	45
3.1 Spotřební výdaje domácností	47
3.2 Investiční výdaje soukromých firem	50
3.3 Rovnováha agregátních výdajů a reálného důchodu (dvousektorový model)	51
3.3.1 Změny agregátních výdajů a výdajový multiplifikátor	53
3.3.2 Paradox spořivosti	55
3.4 Vliv státních zásahů fiskální povahy a rozvinutý multiplifikátor (třísektorový model)	56
3.4.1 Multiplifikátor vyrovnaného rozpočtu	58
3.5 Vliv zahraničního obchodu na makroekonomickou rovnováhu (čtyřsektorový model)	59

4. AS-AD model	63
4.1 Agregátní poptávka	63
4.1.1 Proč je poptávková křivka klesající	64
4.1.2 Faktory ovlivňující agregátní poptávku	66
4.2 Agregátní nabídka	70
4.2.1 Krátkodobá agregátní nabídka	71
4.2.2 Dlouhodobá agregátní nabídka	72
4.2.3 Faktory ovlivňující agregátní nabídku	73
4.2.4 Třístupňová křivka agregátní nabídky	77
4.3 Makroekonomická rovnováha	79
4.4 Změny makroekonomické rovnováhy	81
4.4.1 Změna agregátní poptávky	81
4.4.2 Změna agregátní nabídky	82
4.4.3 Neoklasické a keynesovské dosahování makroekonomické rovnováhy	83
5. Model IS-LM	86
5.1 Předpoklady a struktura modelu IS-LM	87
5.2 Trh statků a křivka IS	87
5.2.1 Odvození křivky IS	88
5.2.2 Sklon a posuny IS křivky	90
5.3 Trhy aktiv a křivka LM	91
5.3.1 Odvození křivky LM	92
5.3.2 Sklon a poloha LM křivky	93
5.4 Celková rovnováha – rovnováha na trzích statků a peněz	94
5.5 Účinky monetární politiky v modelu IS-LM	95
5.6 Fiskální politika v IS-LM modelu a vytěšňovací efekt	96

Část B Peníze v tržní ekonomice

6. Peníze a trh peněz	100
6.1 Peněžní a reálná ekonomika	100
6.2 Peněžní agregáty	101
6.3 Kvantitativní teorie peněz	103
6.3.1 Rovnice směny	104
6.3.2 Trh peněz	105
6.4 Poptávka po penězích	106
6.4.1 Transakční poptávka po penězích	107
6.4.2 Spekulační poptávka po penězích	108
6.5 Nabídka peněz	112
6.5.1 Obchodní banky	112
6.5.2 Jak vznikly banky	113
6.5.3 Jak vznikly banky s částečnými rezervami	114
6.5.4 Makroekonomické a mikroekonomické příčiny regulace bank ..	115
6.5.5 Centrální banka a její funkce	118
6.5.6 Jak banky tvoří peníze – peněžní multiplikátor	119
6.5.7 Kdo a co určuje nabídku peněz	124
6.6 Rovnováha na peněžním trhu a rovnovážná úroková míra	128
6.7 Vztah trhu peněz k trhu zapůjčitelných fondů	129

Část C Dvě „makroekonomická zla“: inflace a nezaměstnanost

7. Inflace	132
7.1 Měření inflace	133
7.1.1 Měření cenové hladiny a cenové indexy	133
7.1.2 Míra inflace	136
7.1.3 Skrytá inflace	137
7.1.4 Potlačená inflace	137
7.2 Obecná příčina inflace	138
7.3 Typologie inflace	139
7.3.1 Plíživá a pádivá inflace. Hyperinflace	139
7.3.2 Poptávková inflace	141
7.3.3 Nákladová inflace	143
7.3.4 Očekávaná, anticipovaná a neanticipovaná inflace	146
7.4 Inflace a úroková míra	147
7.5 Setrvačná inflace	147
7.6 Jádrová inflace	148
7.7 Důsledky inflace	149
7.7.1 „Inflační zdanění“	152
7.8 Cílování inflace	152
7.9 Náklady dezinflace	153
7.10 Deflace jako problém	155
7.11 Od deflace k inflaci	156
8. Nezaměstnanost	160
8.1 Měření nezaměstnanosti	160
8.1.1 Míra nezaměstnanosti	160
8.1.2 Podíl nezaměstnaných osob	161
8.1.3 Míra ekonomické aktivity	162
8.1.4 Struktura nezaměstnanosti	163
8.1.5 Počet uchazečů na jedno volné místo – Beveridgeova křivka ..	164
8.2 Typy nezaměstnanosti	165
8.3 Přirozená míra nezaměstnanosti	166
8.3.1 Faktory ovlivňující přirozenou míru nezaměstnanosti	167
8.4 Mikroekonomické souvislosti nezaměstnanosti	167
8.4.1 Minimální mzda	169
8.4.2 Odbory a kolektivní vyjednávání	169
8.5 Důsledky nezaměstnanosti	170
8.6 Cesty snižování nezaměstnanosti	172
9. Vztah inflace a nezaměstnanosti, Phillipsova křivka	175
9.1 Phillipsova křivka při změnách agregátní poptávky	175
9.2 Phillipsova křivka při změnách agregátní nabídky	177
9.3 Phillipsova křivka a role očekávání	178
9.3.1 Phillipsova křivka s adaptivními očekáváními	179
9.3.2 Phillipsova křivka s racionálními očekáváními	181
9.4 Taylorova křivka	183

Část D Centrální banka a vláda v ekonomice

10. Monetární (peněžní) politika	188
10.1 Nástroje monetární politiky	189
10.1.1 Operace na volném trhu a měnověpolitické sazby	190
10.1.2 Povinné minimální rezervy	192
10.2 Keynesovský pohled na úlohu a možnosti monetární politiky	193
10.2.1 Pravděpodobný vliv změn úrokové míry na výdaje	194
10.2.2 Úroková míra a uzavírání deflační a inflační mezery v ekonomice	195
10.3 Monetaristický pohled na úlohu a možnosti monetární politiky	197
10.3.1 Monetaristické pravidlo hospodářské politiky	198
10.3.2 Problém neutrality peněz	199
10.4 Ekonomický pragmatismus	201
10.5 Některá omezení monetární politiky	202
10.5.1 Zpoždění účinků monetární politiky	203
10.5.2 Dilema centrální banky	204
10.5.3 Past likvidity	205
10.6 Financializace ekonomik	206
10.7 Monetární politika v krizové ekonomice	207
10.7.1 Finanční a hospodářská krize	207
10.7.2 Experiment se zápornou úrokovou sazbou	208
10.7.3 Kvantitativní uvolňování monetární politiky	210
10.8 Snahy o stabilizaci	211
10.9 Eurozóna a Evropská centrální banka	212
10.10 Dodatek: O tzv. moderní měnové teorii	213
11. Fiskální (rozpočtová) politika	216
11.1 Funkce, cíle a nástroje fiskální politiky	217
11.1.1 Nástroje fiskální politiky	218
11.2 Státní rozpočet	219
11.2.1 Příjmy státního rozpočtu	220
11.2.2 Výdaje ze státního rozpočtu	224
11.3 Poptávkově zaměřená fiskální politika – stabilizační fiskální politika ..	224
11.3.1 Vliv změn ve výši vládních výdajů	225
11.3.2 Vliv změn v míře zdanění	227
11.3.3 Kombinace výdajové a daňové politiky	228
11.3.4 Účinnost stabilizační fiskální politiky a sklon křivky agregární nabídky	229
11.4 Nabídkově zaměřená fiskální politika – ekonomie strany nabídky	230
11.4.1 Lafferova křivka	233
11.4.2 Dodatek: průměrná a marginální míra zdanění	234
11.5 Vyrovnaný a nevyrovnaný státní rozpočet	234
11.5.1 Cyklický a strukturální deficit státního rozpočtu	236
11.5.2 Financování deficitu státního rozpočtu	237
11.5.3 Financování deficitu státního rozpočtu a vytěšňovací efekt	239
11.5.4 Státní a veřejný dluh	241
11.5.5 Dluhová krize a snahy o finanční konsolidaci	242
11.6 Některá omezení fiskální politiky	243

11.6.1	Pružnost versus stabilita fiskálních nástrojů	244
11.6.2	„Stop and go“ politika a časová zpoždění	245
11.6.3	Vytěšňovací efekt vládních výdajů	247
11.6.4	Omezená autonomie národní daňové politiky	248

Část E Ekonomický růst a ekonomický cyklus

12. Ekonomický růst	252
12.1 Zdroje a typy ekonomického růstu	253
12.2 Měření ekonomického růstu	255
12.3 Teorie ekonomického růstu	256
12.3.1 Neoklasická teorie růstu	257
12.3.2 Role technologického pokroku	259
12.3.3 Problém exogenního pojetí technologického pokroku	260
12.3.4 Nová teorie růstu a koncepce lidského kapitálu	261
12.3.5 Technologický pokrok jako veřejný statek a role vlády	261
12.3.6 Sociálně-ekonomické přístupy k růstu	262
12.4 Institucionální hranice produkčních možností	264
12.5 Role mezinárodní směny v procesu ekonomického růstu	265
12.6 Ekonomický růst a blahobyt společnosti	265
12.6.1 Alternativní měřítko blahobytu	266
12.6.2 Ekonomický růst a důchodová nerovnost	266
12.6.3 Trvale udržitelný rozvoj	267
13. Ekonomický cyklus	270
13.1 Anatomie ekonomického cyklu	271
13.1.1 Fáze cyklu	271
13.2 Cyklické chování ekonomických veličin	274
13.3 Zdroje a typy ekonomického cyklu	277
13.4 Poptávkové a nabídkové změny	277
13.5 Endogenní mechanismus versus exogenní šoky	279
13.6 Model ekonomického cyklu s multiplikátorem a akcelerátorem	280
13.6.1 Investiční multiplikátor	281
13.6.2 Akcelerátor investic	282
13.6.3 Součinnost investičního multiplikátoru a akcelerátoru investic	285
13.7 Monetaristický model ekonomického cyklu	286
13.7.1 Nová kvantitativní teorie peněz a role adaptivních očekávání ..	286
13.7.2 Asymetrické informace na trhu práce ve Friedmanově modelu	287
13.7.3 Měnová politika v monetaristické koncepci cyklických výkyvů	288
13.8 „Nabídkové“ teorie ekonomického cyklu	289
13.8.1 Koncepce „přírodního“ cyklu Williama S. Jevonse	289
13.8.2 „Inovační model“ ekonomického cyklu Josepha A. Schumpetera	290
13.9 Politicko-ekonomický cyklus	291
13.10 Finanční krize a recese	292
13.11 Ekonomický cyklus, Okunův zákon a role hospodářské politiky	293

Část F Vnější vazby otevřené ekonomiky

14. Mezinárodní obchod	300
14.1 Obchodní bilance	301
14.2 Příčiny existence mezinárodního obchodu	302
14.3 Teorie absolutních výhod	302
14.4 Teorie komparativních výhod	304
14.4.1 Terms of trade	308
14.5 Obchodní protekcionismus a jeho důsledky	309
14.5.1 Překážky volného mezinárodního obchodu	309
14.5.2 Ekonomická neefektivnost jako důsledek zavedení cla	311
14.5.3 Sociálně-politické dopady volného obchodu	313
14.6 Úsilí o volný obchod	315
15. Měnový kurz	317
15.1 Měnové trhy	317
15.2 Měnové kurzy	319
15.2.1 Nominální a reálný kurz	319
15.2.2 Determinace měnového kurzu	324
15.2.3 Co způsobují změny měnových kurzů	325
15.2.4 Faktory působící na změnu rovnovážného kurzu	326
15.3 Režimy měnových kurzů	333
15.3.1 Výhody a nevýhody jednotlivých měnových režimů	334
15.3.2 Režimy měnových kurzů v současnosti	335
15.3.3 Ideální měnový režim a „nedosažitelná trojice“	337
15.4 Česká koruna na měnových trzích	338
15.5 Budoucnost české měny a vývoj evropské měnové integrace	340
15.5.1 Kdy přistoupit k euru	343
15.5.2 Dopady vstupu ČR do eurozóny	344
16. Platební bilance	346
16.1 Dílčí salda platební bilance	350
16.2 Kumulativní salda platební bilance	353
16.3 Investiční pozice a zahraniční zadluženost	354
16.4 Vývoj platební bilance České republiky	356

Část G Makroekonomická úloha státu a jeho hlavní cíle

17. Stát a ekonomika	362
17.1 Stát v makroekonomice	362
17.2 Makroekonomické cíle hospodářské politiky a jejich konfliktnost	365
17.2.1 Magický čtyřúhelník	366
17.2.2 Index mizerie	368
17.3 Národní stát a ekonomická globalizace	369
17.4 Válečná ekonomika a politická ekonomie strachu	370
Summary	373
Použitá literatura	374
Rejstřík	378

Úvodní slovo recenzentů

Autorský kolektiv předkládá studentům a dalším zájemcům o ekonomické vzdělávání další vydání knihy na jedné straně vyhovující přijímaným standardům výuky makroekonomie, knihu logicky strukturovanou, čtivou a vnitřně konzistentní, na druhé straně skutečnou učebnici, která má svůj řád. Kniha se takřka úzkostlivě snaží v každé kapitole říct či diskutovat to, co je potřebné a důležité k pochopení obecných ekonomických souvislostí, a předkládá znalosti, bez kterých se neobejdou nejen studenti ekonomie, ale ani národohospodáři na všech stupních státní a veřejné správy.

Základní východiska i těžiště učebnice se nezměnila. Přínos nového vydání spočívá v tom, že v souladu s vývojem ekonomické teorie i hospodářské reality přibyly reakce na problémy a jevy současnosti. Výklad byl bez zásahu do struktury a logiky doplněn o nové přístupy vycházející nejen z vývoje teorie, ale i její reakce na reálnou, ne vždy adekvátní hospodářskou politiku. Výsledek je úměrný odborné kvalitě autorského kolektivu – vychází dílo aktuální a čtivé. Jednoznačně jde o vynikající učebnici.

*prof. Ing. Milan Žák, CSc.
rektor
Vysoká škola ekonomie a managementu
Praha*

Soudobá ekonomie se rozbíhá do mnoha velmi specializovaných disciplín. Je proto vždy velkým uměním a odvahou předložit konzistentní text pro studenty základního kurzu makroekonomie, jak se o to autoři pokoušejí. Nové aktualizované vydání publikace autorů z Ekonomické fakulty VŠB-TU Ostrava je bezesporu jedním z dosud nejlepších takových textů, které je domácí trh schopen nabídnout.

Autoři jsou jak dlouholetými učiteli, tak osvědčenými autory, což prokázali již publikováním řady jiných textů. Jednou ze základních otázek při psaní učebnice je jak strukturovat text, neboť se jedná o relativně mladou disciplínu, která se má pokusit uvést studenta do – ve skutečnosti velmi heterogenního – oboru. S touto otázkou se autoři vyrovnávají velmi dobře. Kapitoly jsou didakticky propracované, mají bohatou, ale přesto přehlednou vnitřní strukturu, jejich výklad je velmi čtivý, ale zároveň precizní. Závěrem nezbývá než konstatovat, že dílo je velmi zdařilé.

*prof. Ing. Stanislav Šaroch, Ph.D.
profesor Fakulty mezinárodních vztahů
Vysoké školy ekonomické v Praze*

O autorech

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc.

Studoval obor Politická ekonomie na Národohospodářské fakultě (dříve Fakultě politické ekonomie) Vysoké školy ekonomické v Praze (1967). Po čtrnáctiletém působení ve sféře vzdělávání dospělých (politická ekonomie, personalistika, andragogika) se stal docentem Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava (VŠB-TU Ostrava). Osmnáct let vedl katedru ekonomie na Ekonomické fakultě této univerzity. Dlouhodobě studoval ekonomické chování malých evropských zemí; v této oblasti obhájil kandidátskou a habilitační práci. V posledních letech se zaměřuje na úlohu institucionálních faktorů na ekonomický rozvoj. V roce 1993 byl jmenován profesorem ekonomie. Vyučoval základní kurz mikroekonomie a makroekonomie, institucionální ekonomii a dějiny české ekonomie. Dlouhodobě působil jako školitel doktorandů a byl členem několika vědeckých rad a oborových rad pro doktorská studia. V současné době je emeritním profesorem VŠB-TU Ostrava.



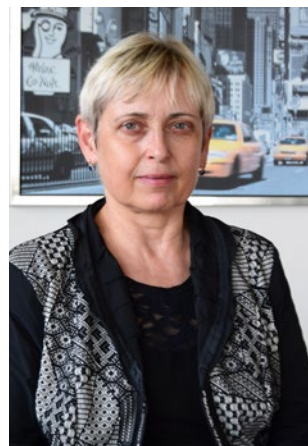
Ing. Karel Hlaváček, Ph.D.

Je absolventem oboru Finance na Ekonomické fakultě VŠB-TU Ostrava (1998). V roce 2006 ukončil obhajobou disertační práce doktorské studium v oboru Finance na téže fakultě. Od roku 2001 působí jako odborný asistent na katedře ekonomie Ekonomické fakulty VŠB-TU Ostrava. Absolvoval několik studijních pobytů na evropských ekonomických školách a také v Austrálii a na Novém Zélandě. Vyučuje makroekonomii, behaviorální ekonomii, mezinárodní finance a mezinárodní měnové teorie v kurzech pro české i zahraniční studenty. V oblasti výzkumu se zaměřuje zejména na oblast měnových kurzů, hodnocení zahraničních investic a analýzy mezinárodních finančních trhů a platebních bilancí. V současné době je řešitelem i spoluřešitelem mezinárodních projektů a proděkanem pro zahraniční vztahy.



Ing. Ivana Jánošíková, Ph.D.

Vystudovala Ekonomickou fakultu VŠB-TU Ostrava, obor Ekonomika průmyslu. Po několikaleté praxi v podnikové sféře působí od roku 1992 jako odborná asistentka na katedře ekonomie Ekonomické fakulty VŠB-TU Ostrava. Přednáší v kurzech mikroekonomie a makroekonomie v bakalářském, navazujícím i doktorském stupni studia, včetně výuky těchto předmětů v angličtině. Vyučuje kurz protimonopolní regulace a ochrany hospodářské soutěže. Dlouhodobě se specializuje na zkoumání vlivu přímých zahraničních investic na ekonomiku ČR. V této oblasti obhájila v roce 2001 doktorskou disertační práci v oboru Ekonomie. Pobývala na studijních stážích na několika zahraničních vysokých školách ekonomického zaměření. Zaměřuje se také na zkoumání efektivnosti výdajů ve veřejném sektoru.



Prof. Ing. Martin Macháček, Ph.D.

Absolvoval studium v oboru Národohospodářství na Ekonomické fakultě VŠB-TU Ostrava (1996), na téže fakultě získal doktorský titul v oboru Ekonomie (2000) a posléze ve stejném oboru i profesuru (2016). V roce 2010 úspěšně ukončil doktorské studium v oboru Teorie a dějiny vědy a techniky na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Od počátku své akademické kariéry působí na katedře ekonomie Ekonomické fakulty, kde přednáší makroekonomii pro magisterské i doktorské studium, filozofii a metodologii ekonomické vědy a rovněž dějiny ekonomických teorií. Současně pedagogicky působí na Ekonomické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Filozofické fakultě Ostravské univerzity. Řadu let byl proděkanem fakulty, od roku 2021 vede katedru ekonomie, je členem vědeckých rad a redakčních rad ekonomických časopisů. V minulosti byl prezidentem České společnosti ekonomické, dlouhodobě působí v poradních orgánech Grantové agentury České republiky, Rady pro výzkum, vývoj a inovace a je členem předsednictva CAMBAS – České asociace MBA škol.



Ing. Irena Paličková, Ph.D.

Absolvovala studium v oboru Národohospodářství na Ekonomické fakultě VŠB-TU Ostrava (1994) a na téže fakultě získala doktorský titul v oboru Ekonomie (2003). Od počátku své akademické kariéry působí na katedře ekonomie Ekonomické fakulty jako odborná asistentka, kde vyučuje kurzy mikroekonomie, makroekonomie a institucionální ekonomie. V minulosti působila pedagogicky na technických fakultách VŠB-TU Ostrava a na Přírodovědecké fakultě a Zdravotně-sociální fakultě Ostravské



univerzity. Odborně je zaměřena na problematiku chování malých otevřených ekonomik evropského typu, zvláště ke vztahu k integračním procesům. V poslední době rozšířila okruh svého odborného zaměření o problematiku ekonomie kriminality.

Ing. Lenka Spáčilová, Ph.D.

Je absolventkou Ekonomické fakulty Vysoké školy báňské v Ostravě (1985). Na této fakultě ukončila v roce 2000 také doktorské studium v oboru Ekonomie. S VŠB-TU Ostrava spojila i svou dosavadní pracovní kariéru a působí zde jako odborná asistentka na katedře ekonomie. Podílí se na výuce středně pokročilé mikroekonomie a dějin ekonomických teorií v navazujícím magisterském studiu. Studentům bakalářského studia přednáší dějiny světového hospodářství. Ve studijním programu MBA je garantkou a lektorkou modulu Manažerská ekonomie. V profesních vzdělávacích kurzech působila i v minulosti, ať už ve vzdělávání manažerů pořádaném švýcarskou nadací TRANSFER nebo v Systému vzdělávání účetních, organizovaném Institutem svazu účetních. Absolvovala několik studijních pobytů na Liverpool John Moores University. V oblasti výzkumu se specializuje na problematiku inflace a deflace.



Ing. Tomáš Wroblowský, Ph.D.

Vystudoval Ekonomickou fakultu VŠB-TU Ostrava, obor Národní hospodářství. Tamtéž získal v roce 2005 doktorský titul v oboru Ekonomie. Od ukončení magisterského studia působí na katedře ekonomie, v letech 2009–2016 zastával funkci vedoucího katedry. Vyučuje makroekonomii a fiskální teorii a politiku v navazujícím magisterském a doktorském studiu, oba předměty vyučuje rovněž v anglickém jazyce pro zahraniční studenty. V rámci výzkumné činnosti se věnuje zejména problematice makroekonomických důsledků fiskální politiky a měření vědecké výkonnosti v akademické sféře. Absolvoval několik stáží a přednáškových pobytů v zahraničí – v evropských zemích a v Číně.



Úvodem

„Úkolem ekonomické vědy je vidět problém jako celek, a ne jen jako útržky.“
Henry Hazlitt¹

Předkládaná učebnice je studijní pomůckou zejména pro posluchače semestrálního kurzu makroekonomie v rámci bakalářského studia na vysokých školách ekonomického zaměření, případně na jiných vysokých školách společenskovedního typu. Může však být vhodná i pro další zájemce, kteří chtějí získat hlubší vhled do souvztažností mezi jejich individuálním ekonomickým životem a vývojem celého hospodářství. Jak je snad zřejmé třeba jen z letmého pohledu do obsahu publikace, je makroekonomie tou větví ekonomické vědy, jejímž předmětem zájmu jsou takové veličiny a jevy jako produkt ekonomiky, zaměstnanost, inflace, úroková míra, státní rozpočet, platební bilance apod.

Dodejme, že tato učebnice se vzájemně doplňuje s učebnicí *Mikroekonomie*, rovněž vydanou nakladatelstvím Grada Publishing (2010, 2013, 2018). Obě publikace jsou pak východiskem ke studiu pokročilejších učebních textů v magisterském a doktorském studiu.

Pětileté období, které uplynulo od 3. vydání učebnice *Makroekonomie*, přineslo nové národohospodářské zkušenosti a teoretické poznatky. Zejména období po roce 2021 je makroekonomicky velmi dramatické, neboť ekonomiky záhy poté, co překonaly nejzávažnější důsledky světové finanční a hospodářské krize, byly zasaženy ekonomickými průměty koronavirové pandemie a válečného konfliktu na Ukrajině. Tyto – z hlediska hospodářského života – vnější zásahy přinutily vlády a centrální banky přijímat nová nekonvenční hospodářskopolitická opatření a zároveň vzbudily diskuse o teoretické ekonomii. Další vydání učebnice nám umožnilo nové poznatky zahrnout do předkládaného textu. Oproti předchozímu vydání jsme tak například rozšířili výklad příčin a důsledků zavedení záporné úrokové sazby a tzv. kvantitativního uvolňování monetární politiky. Píšeme o pozměněné funkci povinných minimálních rezerv centrální banky a o posunu v přístupu k inflačnímu cílování. Prostor jsme rovněž věnovali aktuální problematice náhlého přechodu ekonomik z téměř deflační situace k rychlé inflaci, problematice inflační daně, válečné ekonomiky a také tzv. moderní monetární teorii. Více jsme se též zaměřili na význam institucí pro ekonomický růst. Snažili jsme se o to při co nejmenším zvětšení rozsahu učebního textu s ohledem na jeho cenu a rozpočtové omezení studentstva.

Význam makroekonomie a smysl jejího studia je vysvětlen v úvodní kapitole. Na tomto místě proto jen konstatujeme: prostudováním *Makroekonomie* přestanete být ekonomickými laiky. Přece jen však dodejme jednu motivační poznámku: osvojení základů makroekonomie je mimořádně užitečné nejen pro studenty a studentky s vyšší úrovní aspirace, ale také pro občany v praktickém životě, kteří mají v představě své životní kariéry působení v důležitých a společensky odpovědných funkcích. Často jsme totiž bohužel svědky autoritativního vystupování volených či jmenovaných činitelů, kteří ovlivňují (třeba svými hlasy) hospodářskopolitická rozhodnutí, aniž jsou vybaveni alespoň základními znalostmi o mechanismu fungování národního a světového hos-

¹ Americký libertariánský ekonom (1834–1993).

podářství. Operují sice s ekonomickou terminologií, tu si ale zřejmě osvojili jen četbou denního tisku či v lepším případě povrchních příruček. Připomíná to ale papouška z epigramu významného ekonoma J. A. Schumpetera (1883–1950): „Chyťte papouška, naučte ho říkat „nabídka“ a „poptávka“, a máte ekonoma.“²

Současné děje v českém, evropském a světovém hospodářství vzbuzují svou závažností zájem veřejnosti o ekonomickou problematiku. Také v masmediálním prostoru jsme se v minulosti nikdy tak často nesetkávali s takovými tématy, jako jsou například stagflace, deflace, úrokové sazby centrální banky, strukturální deficit státního rozpočtu, devalvace, index spotřebitelských cen apod. Rostoucí zájem o dění v hospodářství je pochopitelný, neboť ekonomická situace se po desetiletích relativního klidu výrazně změnila, a to v negativním směru s dopadem na široce pojatou životní úroveň většiny obyvatelstva.

Pozitivní na tom všem je, že zesílený zájem o ekonomii může napomoci k vyšší ekonomické vzdělanosti české společnosti a zprostředkovaně k její větší odpovědnosti za utváření politických předpokladů pro ekonomickou prosperitu. Snad k tomu přispěje i tato publikace. Při její přípravě nám velmi pomohla naše kolegyně paní Michaela Paková, za což ji vyslovujeme poděkování. Děkujeme také kolegům a kolegyním z české ekonomické obce za jejich vstřícný přístup při konzultaci problémů, které jsme si potřebovali ujasnit.

Autoři

² Swedberg, R.: Joseph A. Schumpeter. *His Life and Work*. Cambridge. Polity Press 1991, s. 199.

1. Seznámení s makroekonomií

„Bez teorie mohou ekonomové na svět pouze stupidně zírat.
Pomocí teorie se mohou pokusit o jeho pochopení.“
W. J. Baumol, A. S. Blinder

Zatímco mikroekonomie studuje a vysvětluje chování jednotlivých ekonomických jednotek, z nichž se skládá ekonomika, zkoumá makroekonomie ekonomiku jako celek.³ Nezabývá se tím, co určuje výrobu jedné firmy nebo jednoho odvětví, ani tím, jak rozdělují domácnosti své důchody na úspory a spotřebu, ale například tím, jaké faktory určují národní produkt země. Zajímá se o taková témata, jako jsou například celková výroba v dané zemi, celková zaměstnanost, míra nezaměstnanosti, deficit státního rozpočtu, cenová hladina a míra inflace, množství peněz v oběhu, obchodní a platební bilance apod. Vidíme, že se makroekonomie zabývá otázkami, které mají velký praktický význam a které jsou trvalým předmětem debat a sporů mezi ekonomy i politiky.

Často se k ilustraci rozdílu mezi makroekonomií a mikroekonomií používají metafory: Díváme-li se v bytě nebo ve studovně na knihovnu, jde o „makropohled“. Prohlížíme-li si jednotlivé knihy, jde o „mikropohled“. Nebo: Pohlížíme-li na les, jde o „makropohled“. Pozorujeme-li jednotlivé stromy (duby, buky, osiky, břízy), jde o „mikropohled“.

Mikroekonomie a makroekonomie nejsou samostatnými vědními ekonomickými disciplínami. Jsou pouze dvěma důležitými oblastmi ekonomie, chcete-li – „větvelemi jednoho stromu“. **Makroekonomie má své mikroekonomické základy.** Za každou makroekonomickou veličinou je proto třeba vidět nespočet mikroekonomických dějů. Například výše celkového produktu ekonomiky závisí na produkčním a spotřebním chování jednotlivých firem a domácností. Hodnotit účinky inflace není možné bez jejich dopadů na jednotlivé ekonomické subjekty atp. Makroekonomické myšlení, které se neopírá o mikroekonomické základy, nemůže být nástrojem poznání ani užitečným teoretickým východiskem hospodářské politiky. „Nemůže jedna věda zkoumat člověka od pasu nahoru a druhá od pasu dolů“ – psal v této souvislosti český ekonom Karel Engliš.⁴

Tradice rozlišovat makroekonomii a mikroekonomii není dlouhá. Sahá do období po Velké depresi 30. let 20. století. Jako první se objevily termíny „makrodynamika“ a „mikrodynamika“, které použil ve svém článku v roce 1933 norský ekonom Ragnar Frisch (1895–1973) k vyjádření přibližně toho, co dnes označujeme jako „makroekonomii“ a „mikroekonomii“.⁵ Podle *The Oxford English*

³ Označení mikroekonomie a makroekonomie vychází z řeckých slov mikros a makros, která znamenají „malý“ a „velký“.

⁴ Engliš, K.: *Soustava národního hospodářství*. Praha. Melantrich 1938, sv. I, s. 107.

⁵ Frisch, R.: Propagation Problems and Impulse Problems in Dynamic Economics. In: R. Frisch (ed.): *Economic Essays in Honor of Gustav Cassel*. London. Allen&Unwin 1933.

Dictionary (supplement) bylo první použití slova „makroekonomický“ zaznamenáno v roce 1948, kdy je David Hawkins použil v názvu článku v listopadovém čísle časopisu *Econometrica*. Zajímavé přitom je, že slovo nebylo použito v textu článku, nýbrž jen v jeho titulu.⁶

V současné době se v mezinárodní ekonomické obci stále více zdůrazňuje vnitřní souvislost mikroekonomických a makroekonomických procesů a stále více se prosazuje využívání nástrojů mikroekonomie k analýze makroekonomických problémů.

Kromě toho se vyskytují snahy vytvořit most mezi mikroekonomií a makroekonomií v podobě „mezoekonomie“, která by měla být zprostředkujícím článkem mezi oběma stávajícími rovinami zkoumání. Tato oblast ekonomické teorie by měla zkoumat zejména chování ekonomicky mocných subjektů na pomezí mikro- a makrosféry, například multinacionálních korporací, silných finančních skupin apod. Zatím se koncept „mezoekonomie“ příliš neujal.⁷

1.1 Seznámení s makroekonomií

Většinu argumentů, jimiž jsme chtěli zdůraznit význam **ekonomie** a jejího studia, jsme uvedli v úvodu do mikroekonomie. Zde připomeneme některé další, které se vztahují přímo k **makroekonomii**.

V jistém smyslu se znalost základů makroekonomie stává součástí ekonomické kultury. Makroekonomie se totiž zabývá analýzou ekonomického prostředí, které obklopuje každého občana a ovlivňuje jeho každodenní život. S makroekonomickou situací souvisí odpověď na takové otázky, jako například: Jaká je životní úroveň vaší rodiny? Jak snadno najdete vy, vaši příbuzní a známí zaměstnání? Rostou mzdy pomalu nebo rychle? Je úroková míra, za kterou si můžete půjčit peníze, vysoká nebo nízká? Utrácí vláda více, než vybere na daních? Jaký je kurz koruny k měně země, do níž chceme jet pracovat, studovat nebo na dovolenou? Je naše země vůči zahraničí věřitelem nebo dlužníkem?

Vybavenost poznatky makroekonomie usnadňuje samostatné kvalifikované uvažování o ekonomice a politice a také vlastní interpretaci ekonomických informací prezentovaných sdělovacími prostředky. Umožňuje vyhnout se tak manipulativnímu působení ze strany mediokracie a politiků, o němž nemůže žádný soudný pozorovatel české i zahraniční mediální sféry a politického života pochybovat. Jak se lze bez znalosti makroekonomie orientovat ve změti protikladných tvrzení o úspěšnosti či neúspěšnosti dané hospodářské politiky, o směru a hloubce reformy veřejných financí nebo o ekonomických důsledcích vstupu republiky do eurozóny? Zde s tzv. selským rozumem nevystačíme. **„Studenti, kteří pochopí makroekonomické identity, například**

⁶ McCandless jr. G. T.: *Macroeconomic Theory*. Englewood Cliffs. Prentice Hall International Editions 1991, s. 2.

⁷ „Mezo“ – z řeckého mesos – středo, mezi. Termín „mezoekonomie“ poprvé použil Stuart Holland v roce 1975.